

Elina Auvinen, Matilda Sorkkila & Kaisa Aunola

Suomalaisäitien työhönpaluu nuorimman lapsen syntymän jälkeen: lapsen ikä, äidin koulutusvuodet ja taloudellinen tilanne kokemuksia selittävinä tekijöinä

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkasteltiin suomalaisten äitien kokemuksia työhönpaluusta nuorimman lapsen syntymän jälkeen. Tavoitteena oli selvittää, miten työhönpaluun ajankohta koetaan ja kuinka lapsen ikä, äidin koulutustausta ja taloudellinen tilanne vaikuttavat tähän kokemukseen. Kiintymyssuhdeteorian mukaan äidin työhönpaluu voi aiheuttaa lapsessa stressiä, mikä voi vaikuttaa myös vanhemman kokemuksiin työhönpaluun onnistumisesta. Aineistona käytettiin kyselytutkimusta, johon osallistui 312 äitiä, jotka olivat palanneet töihin kahden vuoden sisällä lapsen syntymästä. Lapsen ikää työhönpaluuhetkellä sekä äidin koulutustaustan ja koetun taloustilanteen yhteyttä työhönpaluukokemukseen selvitettiin logistisella regressioanalyysillä. Äidit siirtyivät työelämäänsä keskimäärin lapsen ollessa 1 vuoden ja 3 kuukauden ikäinen. Suurin osa (72,8 %) piti ajankohtaa sopivana itselleen ja perheelleen. Liian aikaiseksi työhönpaluun koki joka neljäs (25,6 %) otoksen äideistä: tällöin lapsi oli keskimäärin 1 vuoden ja 1 kuukauden ikäinen. Korkeampi koulutustaso ja lapsen vanhempi ikä työhönpaluun hetkellä lisäsivät todennäköisyyttä kokea työhönpaluuajankohta sopivaksi. Tulokset korostavat perhevapaiden, hoivaihanteiden ja perheystävällisten työelämäkäytäntöjen merkitystä vanhempien työhönpaluussa.

Avainsanat: työn ja perheen yhteensovittaminen, työelämä, vanhemmuus, perhevapaauudistus

Johdanto

Lapsen syntymä on suuri elämänmullistus, joka muuttaa – ainakin hetkellisesti – myös vanhempien suhdetta työhön ja työmarkkinoihin. Vuonna 2022 voimaan tullut perhevapaauudistus tähtää vanhempien välisen tasa-arvon lisäämiseen niin vanhemmuudessa kuin työmarkkinaosallistumisessakin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022) tarjoten perheille enemmän joustavuutta hoivan ja työnteon jakamiseen. Pääasiallisen hoivaajan, eli yleensä äidin, työhönpaluu on iso muutos lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa: lapsi siirtyy tällöin jonkun muun hoivattavaksi, oli sitten kyseessä toinen vanhempi, isovanhempi tai varhaiskasvatuksen työntekijät. Siihen, missä vaiheessa ja millaisin kokemuksin vanhempi palaa työmarkkinoille lapsen syntymän jälkeen, voivat vaikuttaa monet asiat, kuten lapsen ikä ja temperamentti, vanhemman työ- ja taloustilanne, vanhemman koulutustausta tai hoivavaihto ja varhaiskasvatuksen saatavuus. Työhönsiirtymäajankohdan kokeminen sopivaksi voi toimia työelämän näkökulmasta työhönpalaavalle vanhemmalle voimavarana, kun taas ajankohdan kokeminen liian aikaiseksi voi muodostua vanhemmalle kuormitustekijäksi, joka heijastuu kielteisesti hänen hyvinvointiinsa.

Kiintymyssuhdeteorian (Ainsworth 1978; Bowlby 1982) näkökulmasta pikkulasten ja heidän ensisijaisten hoitajiensa välinen tunneside, kiintymyssuhde, muodostaa perustan lapsen tunteiden säätelylle, sosiaaliselle kehitykselle ja myöhemmille ihmissuhteille ollen biologispsykologinen elinehto lapsen turvallisuuden ja selviytymisen kannalta. Kiintymyssuhde ja siihen liittyvä kiintymyskäyttäytyminen aktivoituvat varsinkin stressitilanteissa (Kalland 2007; Sinkkonen 2018), jollaisena hoivaajasta eroon joutuminen lapselle näyttää. Kiintymyssuhdeteorian valossa vanhemman työhönpaluu lapsen syntymän jälkeen voidaankin nähdä lapsen kiintymysjärjestelmän aktivoivana kokemuksena. Kehityopsykologisesta näkökulmasta tarkasteltuna lapsella on noin 7–9 kuukauden iästä alkaen valmiudet kiintyä turvallisesti ensisijaisen hoitajan (tai hoitajien) lisäksi myös muihin, perheen ulkopuolisiin aikuisiin (Cassidy 2016). Lapsen lähestyessä vuoden ikää kiintymyssuhteissa alkaa muodostua erilaisia sisäisiä jäsennyksiä eli kiintymysmalleja lapsen mieleen (ks. tarkemmin esim. Fonagy 2001). Näistä erityisesti turvallisen kiintymysmallin edut lapsen kehitykselle ovat merkittävät (esim. Puura & Tamminen 2016). Kiintymykseen turvallisesti lapsi tarvitsee pääasialliselta hoivaajaltaan kykyä kanssasäätelyyn, sensitiivisyyteen ja emotionaaliseen läsnäoloon (Mäkelä & Salo 2011). Useissa

perheissä hoivajärjestelyt muuttuvat hoivasta päävastuussa olleen vanhemman siirtyessä työhön perhevapaan jälkeen, ja lapsen lähimmissä vuorovaikutussuhteissa tapahtuu iso muutos. Riippumatta siitä, siirtyykö lapsi kodin ulkopuoliseen hoitoon vai mahdollisesti toisen vanhemman hoidettavaksi, aikuisen pohdittavaksi voivat tulla lapsen valmiudet kiinnittyä turvallisesti muihin hoivaajiin ja saada turvaa heiltä ollessaan ensisijaisesta hoivaajastaan erossa.

Kiintymyssuhdeteorian valossa ei ole yllättävää, että perheen nuorimman lapsen ikä vaikuttaa äitien työllisyysasteeseen etenkin lapsen ollessa pieni (SVT 2023a): Alle vuoden ikäisten lasten äideistä vain harva oli työssä vuonna 2023, mutta 1–2-vuotiaiden äideistä työssä oli jo 66 prosenttia. Perheissä, joissa nuorin lapsi oli 3–6-vuotias, suurin osa (81 %) äideistä oli palannut töihin. Osa-aikaisen työn tekeminen on yleistä lapsen ollessa alle kolmevuotias. Osa-aikaisella työllä voidaan sujuvoittaa siirtymistä työelämään ja tukea työn ja perhe-elämän yhdistämistä itselle ja omalle perheelle sopivalla tavalla. Lisäksi ennen työelämään siirtymistä monissa perheissä hoidetaan lasta kotona kotihoidontuen turvin. Kotihoidontuki on suosittu etuus, jota käyttävät pääasiassa naiset: kevään 2022 tilanteen mukaan noin 90 prosenttia perheistä käytti kotihoidon tukea ainakin osan aikaa ennen varhaiskasvatukseen siirtymistä (Miettinen & Saarikallio-Torp 2023; Närvi ym. 2023; Saarikallio-Torp ym. 2023). Kotihoidon tuen käyttöön vaikuttavat eniten äidin työmarkkinatilanne sekä hoivaihanne, jonka mukaan ensisijaisen vanhemman (yleensä äidin) kuuluu olla kotona lapsen kanssa mahdollisimman pitkään osana hyvää vanhemmuutta (Närvi ym. 2023). Tällaisen hoivaihanteen juuret voivat olla kiintymyssuhteen merkityksen tiedostamisessa ja vaalimisessa. Tukijärjestelmä on saanut osakseen vahvaa kritiikkiä muun muassa sen naisiin kohdistuvien heikentävien työllisyysvaikutusten vuoksi (Hiilamo ym. 2009; Kosonen 2014; Sipilä ym. 2012). Kotihoidon tuen käytöllä on havaittu olevan yhteys äidin myöhempään työuraan: jos äiti jää kotihoidontuelle pitkäksi aikaa, etenkin yksinhuoltajaäitien riski työttömyydelle vapaan jälkeen on kohonnut (Morosow & Jalovaara 2019; Peutere ym. 2014; Sipilä ym. 2012).

Hoivaihanteet ja halu viettää aikaa lapsen kanssa ovat usein mainittuja syitä äitien kotihoidontukijaksojen käyttöön (mm. Kinnunen ym. 2023). Tämän taustalla voi vaikuttaa lisääntynyt tietoisuus turvallisen kiintymyssuhteen ja lapsen varhaiskehityksen huomioimisen tärkeydestä. Mikäli vanhempi on huolissaan siitä, pärjääkö lapsi ilman häntä työpäivänsä ajan, voi kokemus työhönpaluusta muodostua haastavaksi. Kun vanhempi luottaa siihen, että lapsi pärjää toisen hoivassa ilman häntä,

voidaan työhönpaluun ajatella muodostuvan kokemuksena onnistuneemmaksi kuin silloin, kun vanhempi kokee, että lapsi oikeastaan vielä tarvitsisi häntä. Tällöin vanhemman kokemuksessa voivat kuvastua työhönpaluuseen liittyvät ristiriitaiset tunteet, esimerkiksi syyllisyys siitä, että ei ole lapsen saatavilla. Tämä voi heijastua kielteisesti työelämään lisäten vanhemman kokemusta työn ja perheen yhteensovittamisen haasteista. Lapsen ikä työhön palatessa voikin vaikuttaa keskeisesti siihen, kuinka onnistuneeksi vanhempi kokee työhön paluun. Tiedetään, että kotihoidon-tukea käyttävät eniten ne äidit, joiden työmarkkina-asema on heikko tai epävakaa (Närvi 2014). Korkeammin koulutetut äidit ovat todennäköisemmin vakaammin kiinnittyneitä työmarkkinoille (Räsänen 2023), joten on aiheellista tarkastella myös sitä, miten lapsen iän ja työhönpaluujankohdan sopivuuden suhde näyttäytyy eri tavoin kouluttautuneiden äitien kesken.

Työhön palaava vanhempi joutuu siis punnitsemaan monenlaisia näkökulmia niin lapsen kiintymyssuhteen, työn ja perheen yhteensovittamisen kuin oman talous- ja työmarkkinatilanteen osalta. Myös vanhemman omat voimavarat perhevapaalla voivat heijastua työhönpaluuta koskeviin päätöksiin. Suomalaisvanhemmat kuuluvat vanhemmuudessaan maailman uupuneimpien joukkoon kansainvälisessä vertailussa: vuonna 2018 kerätyn, kaikkiaan 42 maata käsittäneen tutkimusaineiston mukaan suomalaisvanhemmat raportoivat seitsemänneksi eniten vanhemmuuden uupumusta (Roskam ym. 2021). Tarkasteltaessa vanhempien kokemuksia työhön paluutaan onkin tärkeää pitää mielessä myös työn ja perheen yhteensovittamisen voimavarakeskeiset teoriat. Tiedetään, että voimavarat tai kuormitustekijät yhdellä elämän osa-alueella heijastuvat myös toisen elämän osa-alueen piiriin joko rikastaen tai heikentäen sillä toimimista (Hobfoll 2011a; 2011b; 2014; ten Brummelhuis & Bakker 2012). Työelämään siirtyminen lapsen syntymän jälkeen onkin erityinen ajanjakso, jossa työn ja perheen voimavarat nivoutuvat yhteen. Esimerkiksi kuormitustekijät kodin ja perheen osa-alueella – kuten vaikkapa heikko taloustilanne tai vanhemman roolissa uupuminen – voivat heikentyneiden henkilökohtaisten voimavarojen ja jaksamisen haasteiden muodossa haastaa työssä suoriutumista. Toisaalta uupuneelle vanhemmalle työ voi toimia ”pakopaikkana” kotiin ja perheeseen liittyvistä kuormitustekijöistä ja olla näin henkilökohtaisia voimavaroja rakentava ja elvyttävä ympäristö (ten Brummelhuis & Bakker 2012). Vastaavasti työssä kohdatut kuormitustekijät voivat heijastua perheeseen.

Vanhempien omista *kokemuksista* työhönpaluu siirtymän onnistumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä tiedetään toistaiseksi vähän. Tässä tutkimuksessa selvitetään määrällisen tutkimuksen keinoin suomalaisäitien kokemuksia työhönpaluustaan sekä sitä, miten erilaiset taustatekijät ennustavat suotuisaa työhönpaluukokemusta nuorimman lapsen syntymän jälkeen. Tutkimuksessa keskitytään nimenomaan äidin omiin kokemuksiin työhönpaluustaan ja sen ajankohdan sopivuudesta perheelleen riippumatta siitä, millaiseen hoivan muotoon lapsi siirtyy äidin palatessa työhön. Suuri osa esimerkiksi perhevapaauudistukseen liittyvistä tutkimuksista nojaa ajatukseen lapsen siirtymisestä varhaiskasvatuksen piiriin – eikä tällaista näkökulmaa, joka keskittyy erityisesti äidin omiin kokemuksiin pois hoivavastuusta siirtymisen yhteydessä, ole juurikaan ollut esillä. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa suomalaisten äitien työhönpaluu kokemuksista ja ajankohdasta sekä tarkastella tekijöitä, jotka tähän kokemukseen vaikuttavat.

Tutkimuksen keskeisenä teoreettisena viitekehyksenä on kiintymyssuhdeteoria, jonka mukaan pieni lapsi kiinnittyy voimakkaasti ensijaiseen hoivaajaansa ja kyky muodostaa turvallisia kiintymyssuhteita muihin (kodin ulkopuolisiin) aikuisiin laajenee lapsen kasvaessa (esim. Fonagy 2001; Sinkkonen 2018). Teoriaan peilaten vanhemman siirtyessä takaisin työhön lapsen ikä voi vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka onnistuneeksi työhönpaluu koetaan. Onnistuneeksi koettu työhönpaluu voi toimia vanhemmalle työssä voimavarana, kun taas työhönpaluuun liittyvillä haasteilla voi olla kielteisiä heijastevaikutuksia vanhemman työssä jaksamiseen. Tutkimus on osa Työsuojelurahaston rahoittamaa ”Vanhemmuuden uupumus kestävän työelämäosallistumisen haastajana” post doc- tutkimushanketta, joka toteutetaan Jyväskylän yliopiston Vanhemmuuden voimavarat ja kuormitustekijät (VoiKu) -tutkimusryhmässä osana kansainvälistä International Investigation of Parental Burnout (IIPB) -konsortiohanketta.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Minkä ikäinen nuorin lapsi keskimäärin oli, kun äiti palasi töihin, ja miten äidit kokivat työhönpaluunsa ajankohdan sopivuuden itsensä ja perheensä näkökulmasta?
2. Miten lapsen ikä työhönpaluu siirtymässä sekä äidin koulutustausta ja koettu taloudellinen tilanne ovat yhteydessä työhönpaluuun kokemukseen?
3. Onko lapsen iän yhteys työhönpaluu kokemukseen erilainen riippuen äidin koulutustasosta tai koetusta taloudellisesta tilanteesta?

Tutkimuksen toteuttaminen

Aineisto, muuttajat ja menetelmät

Aineisto kerättiin vuodenvaihteessa 2023–2024 verkkokyselyllä osana kansainvälistä konsortiohanketta. VoiKu-tutkimushankkeessa noudatettiin kansainvälisen International Investigation of Parental Burnout (IIPB) -konsortiohankkeen protokollaa, ja hanke on käynyt läpi Jyväskylän yliopiston eettisen toimikunnan arviointiprosessin. Anonyymin verkkokyselyn vastaajakriteerinä oli vähintään yksi kotona asuva lapsi. Kyselystä tiedotettiin valtakunnallisesti sosiaalisen median eri kanavilla yhteistyöverkostojen, kuten erilaisten perhejärjestöjen, avustuksella. Kyselystä tiedotettiin ja linkki kyselyyn julkaistiin myös Jyväskylän yliopiston nettisivuilla sekä lukuisten eri yhteistyöverkostojen nettisivustoilla ja sosiaalisen median kanavilla. Lisäksi tutkimustiedotetta ja kyselylinkkiä levitettiin Keski-Suomen hyvinvointialueen perheneuvolassa sekä perhekeskuksessa.

Kaikkiaan verkkokyselyyn vastasi 1 237 äitiä ja 147 isää. Kyselyyn vastanneiden työssäoloa ja tilannetta ennen nuorimman lapsen syntymää kartoitettiin seuraavalla kysymyksellä ja vastausvaihtoehdoilla: ”Sinä aikana, kun olet ollut vanhempi nuorimmalle lapsellesi, oletko ollut...”

1) koko ajan poissa ansiotyöstä (esim. äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaalla, eläkkeellä, sairauslomalla, työttömänä, opiskelijana, kotiäitinä/-isänä)

2) välillä poissa ansiotyöstä äitiys-, isyys- ja/tai vanhempainvapaalla mutta siirtynyt takaisin ansiotyöhön ja nyt ansiotyössä

3) välillä poissa ansiotyöstä jostain muusta syystä (tai sekä muusta syystä, että äitiys-, / isyys- ja/tai vanhempainvapaalla) mutta siirtynyt takaisin ansiotyöhön ja nyt ansiotyössä

4) vaihdellen välillä ansiotyössä ja välillä poissa ansiotyöstä, tällä hetkellä en ole ansiotyössä

5) koko ajan ansiotyössä (ts. et ole ollut äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaalla).

Työhön palanneita vanhempia eli vanhempia, jotka valitsivat edellä olevaan kysymykseen vastausvaihtoehdon 2 tai 3, oli aineistossa 883 (774 äitiä ja 109 isää). Näiden joukosta poimittiin tähän osatutkimukseen 312 äidin osaotos, jossa äidin työhönpaluusta nuorimman lapsen syntymän jälkeen oli kulunut korkeintaan kaksi vuotta. Kahden vuoden raja-arvo työhönpaluulle asetettiin, jotta tutkittavien retro-

spektiivinen kuva työhönpaluukokemuksesta ei vääristyisi liian pitkän aikajänteen vuoksi. Lisäksi kahden vuoden rajauksella haluttiin varmistaa, että otos on tilastolisten analyysien kannalta riittävä. Isät jätettiin otoksen ulkopuolelle isien vähäisen lukumäärän vuoksi. Valitun otoksen edustavuus suhteessa väestöön keskeisten taustamuuttujien osalta tarkistettiin vertaamalla taustatietoja Tilastokeskuksen väestötasoa koskeviin tietoihin. Jakaumatiedot vastaajien taustatiedoista on esitetty taulukossa 1. Verrattaessa otosta Tilastokeskuksen vuoden 2023 tietoihin (SVT, 2023b) ydinperheitä edustavien vanhempien osuus (82,1 % vastaajista) oli hieman suurempi kuin vastaava osuus väestötasolla (76 %) ja yksinhuoltajaperheiden osuus puolestaan pienempi (3,8 %) kuin väestötasolla (24 %). Lapsiluvun suhteen tutkimusotos vastasi väestötasoa: keskimääräinen lapsiluku väestötasolla vuonna 2023 oli 1,80 ja tutkitussa osaotoksessa 1,83. Tutkimusotoksen äidit olivat kuitenkin keskimääräistä koulutetumpia (väestötasolla korkeimmin koulutettu ikäryhmä on 45–49-vuotiaat, joista 48 % oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon, otoksessa yli 15 vuotta kuudennen ikävuoden jälkeen kouluttautuneita oli 79 %; SVT 2023c).

Taulukko 1. Tutkittujen äitien taustatiedot

Muuttuja	N	%-osuus	Min	Max	Mediaani	Keskiarvo	Keskihajonta
Äidin ikä, vuosia	312		22	49	34,00	34,63	4,45
Työssäoloaika vastaamishetkellä, vuosia	312		,00	2,00	1,00	1,04	,79
Perhetyyppi:							
Ydinperhe	256	82,1					
Yksinhuoltajaperhe	12	3,8					
Uusperhe	37	11,9					
Muu	7	2,2					
Koulutusvuodet:							
7–12 v.	20	6,4					
13–15 v.	45	14,4					
Yli 15 v.	247	79,2					
Taloustilanne:	269	86,2					
Erittäin hyvä tai hyvä	269	86,2					
Erittäin huono tai huono	43	13,8					
Syntyperä:							
Molemmat vanhemmat syntyneet nyk. asuinmaassa	303	97,1					
Toinen vanhempi syntynyt nyk. asuinmaassa	2	0,6					
Ei kumpikaan vanhempi syntynyt nyk. asuinmaassa	7	2,2					

Kyselyyn vastaamishetkellä tutkimusotokseen kuuluvat äidit olivat työelämäään nuorimman lapsen syntymän jälkeen siirryttyään olleet työssä keskimäärin vuoden ($Ka = 1,04$, $Kh = 0,79$) ja heidän nuorin lapsensa oli keskimäärin 1,94 vuoden (1 v 11 kk) ikäinen (vaihteluväli vuosina 0–5, mediaani = 2,0; $kh = 1,06$).

Analyyseissä äidin *taustatietoina* käytettiin koulutustaustaa ja koettua taloudellista tilannetta. Koulutustaustaa kysyttiin kysymyksellä: ”Kuinka monta vuotta olet käynyt koulua ja/tai opiskellut jossakin oppilaitoksessa 6 vuoden iästä alkaen?”¹. Äidit vastasivat kysymykseen valitsemalla itseään parhaiten kuvaavan vastausvaihtoehdon seuraavista: 1 = 0–6 vuotta; 2 = 7–12 vuotta; 3 = 13–15 vuotta; 4 = yli 15 vuotta. Koska kaikkein vähiten kouluttautuneiden ryhmään (0–6 v.) kuuluneita äitejä ei ollut lainkaan mukana käytetyssä osaotoksessa, koulutusta kuvaavana muuttujana käytettiin kolmiluokkaista muuttujaa (”7–12 vuotta”, ”13–15 vuotta”, ”yli 15 vuotta”).

Koettua taloudellista tilannetta kysyttiin kysymyksellä: ”Miten kuvailisit nykyistä taloudellista tilannettasi?”. Vastausvaihtoehdot olivat: 1 = Tulen taloudellisesti erittäin hyvin toimeen (minulla on enemmän kuin tarpeeksi rahaa elämiseen); 2 = Taloudellinen tilanteeni on hyvä (minulla on riittävästi rahaa elämiseen); 3 = Taloudellinen tilanteeni on epävarma (minulla ei ole riittävästi rahaa elämiseen); 4 = Taloudellinen tilanteeni on hyvin epävarma (minulla ei ole riittävästi rahaa elämän perustarpeisiin). Analyysijä varten taloustilannetta kuvaava muuttuja luokiteltiin kaksiluokkaiseksi siten, että uusi muuttuja kuvasi joko taloudellisen tilanteen epävarmuutta (epävarma tai erittäin epävarma) tai turvattua taloudellista tilannetta (hyvä tai erittäin hyvä taloudellinen tilanne).

Lapsen ikää työhönpaluun hetkellä kysyttiin kysymyksellä: ”Kun siirryit takaisin ansiotyöhön nuorimman lapsesi syntymän (tai perheeseen tulon) jälkeen, minkä ikäinen nuorin lapsesi oli? (valitse valikosta ikä kuukausina; esimerkiksi puolivuotias on 6 kk, 1-vuotias on 12 kk ja 3-vuotias on 36 kk)”. Vastaus annettiin valitsemalla pudotusvalikosta lapsen ikä kuukausina, alkaen 0kk ja edeten järjestyksessä viimeiseen vaihtoehtoon, joka oli ”60 kk tai enemmän”. Tämä kysymys esitettiin vain heille, jotka olivat kyselyn aiemmassa vaiheessa vastanneet olleensa ansiotyössä ennen lapsen syntymää.

¹ Tapa, jolla koulutusta kysyttiin, perustuu kansainvälisen International Investigation of Parental Burnout (IIPB) -konsortiohankkeen laatimaan kyselylomakkeeseen, eikä se valitettavasti erottele/huomioi esimerkiksi useampia perättäisiä saman koulutusasteen tutkintoja.

Työhönpaluun onnistumista kartoitettiin kysymyksellä: ”Ajatellen sinua itseäsi ja perhettäsi, oliko työelämään siirtymisen ajankohta mielestäsi...”. Kysymyksen yhteydessä esitettiin sitten kolme vaihtoehtoa (liian aikaisin, sopiva, liian myöhään), joista vastaaja sai valita kokemuksta parhaiten kuvaavan. Koska työhönpaluuajan kohtansa liian myöhäiseksi kokeneita oli aineistossa vain muutamia (5 äitiä), käytettiin analyyseissä kaksiluokkaista kokemusmuuttujaa (”liian aikaisin”, ”sopiva”).

Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics (versio 28; IBM 2021) -ohjelmalla. Tutkimuksen muuttujien analysointi aloitettiin tarkastelemalla ensin muuttujien jakaumia, keskiarvoja ja keskihajontoja. Jakaumatarkastelujen jälkeen tehtiin logistinen regressioanalyysi, jossa työhönpaluukokemusta selitettiin lapsen iällä sekä äidin koulutustaustalla ja koetulla taloustilanteella. Lopuksi tarkasteltiin, onko lapsen iän yhteys työhönpaluukokemukseen erilainen riippuen äidin koulutustautasta tai koetusta taloustilanteesta lisäämällä logistiseen regressioanalyysiin muuttujien väliset yhdysvaikutustermit.

Tulokset

Lapsen ikä työhönpaluusiirtymässä ja äitien kokemukset

Äidin siirtyessä takaisin työelämään perheen nuorin lapsi oli ollut keskimäärin noin 1 vuoden ja 3 kuukauden ikäinen (ikä kuukausina $K_a=15,83$, $K_h=7,79$, vaihteluväli 1–59 kk, $Med=14,00$). Äideistä 73 prosenttia ($n=227$) koki työhönpaluun ajankohdan olleen sopiva itselleen ja perheelleen. Noin neljäsosa, 26 % ($n=80$), koki työhönpaluun ajankohdan olleen liian aikainen. Liian aikaisena työhönpaluutaan pitäneiden äitien lapset olivat työhönsiirtymähetkellä tilastollisesti merkitsevästi ($t(305) = 2.82$, $p=.005$; efekतिकoko Cohenin $d = .37$) nuorempia kuin sopivana työhönpaluunsa kokeneiden äitien lapset (ks. taulukko 2). Niiden äitien, jotka kokivat taloudellisen tilanteensa turvatuksi ja työhönpaluuajankohtansa sopivaksi, lapset olivat olleet keskimäärin noin 1 vuoden ja 5 kuukauden ikäisiä, kun taas samassa taloudellisessa tilanteessa olleiden ja työhönpaluuajankohtansa liian aikaiseksi kokeneiden lapset olivat olleet keskiarvotasolla tarkasteltuna nuorempia (keskimäärin 1 v 2 kk; taulukko 2b). 13–15 vuotta kouluttautuneiden ja työhönpaluuajankohtansa sopivaksi kokeneiden äitien lapset olivat keskiarvotasolla vanhimpia ($n. 1 v 6 kk$), kun taas saman koulutusryhmän mutta työhönpaluuajankohtansa liian aikaiseksi kokeneiden äitien lapset olivat nuorimpia ($n. 1 v 1 kk$; taulukko 2c).

Taulukko 2. Lapsen ikä äidin palatessa työhön työhönpaluukokemuksen mukaan

2a. Lapsen ikä ja äitien kokemukset työhönpaluustaan koko otoksessa (tilastollisesti merkitsevät ryhmävertailut merkitty tummennetulla fontilla)

	<i>Ka</i>	<i>Kh</i>
Liian aikaisin (n = 80)	13,75	6,30
Sopiva (n= 227)	16,57	8,13

2b. Lapsen ikä ja äitien kokemukset työhönpaluustaan eri sosioekonomisen aseman ryhmissä (tilastollisesti merkitsevät ryhmävertailut merkitty tummennetulla fontilla)

		<i>Ka</i>	<i>Kh</i>
Turvattu taloustilanne	Liian aikaisin (n=62)	13,73	6,26
	Sopiva (n= 202)	16,66	8,36
Epävarma taloustilanne	Liian aikaisin (n=18)	13,83	6,60
	Sopiva (n=25)	15,88	6,00

2c. Lapsen ikä ja äitien kokemukset työhönpaluustaan äitien koulutusvuosien mukaan (tilastollisesti merkitsevät ryhmävertailut merkitty tummennetulla fontilla)

		<i>Ka</i>	<i>Kh</i>
7–12 v.	Liian aikaisin (n= 7)	11,57	8,98
	Sopiva (n= 13)	14,85	5,66
	Liian aikaisin (n=25)	13,68	3,50
13–15 v.	Sopiva (n=45)	17,50	7,36
	Liian aikaisin (n=48)	14,10	7,02
Yli 15 v.	Sopiva (n=194)	16,59	8,35

Äitien työhönpaluukokemukseen vaikuttaneet tekijät

Lapsen iän, äidin koulutusvuosien ja koetun taloudellisen tilanteen vaikutusta äidin työhönpaluukokemukseen tarkasteltiin binaarisella logistisella regressioanalyysillä (taulukko 3a). Selitettävänä muuttujana mallissa käytettiin työhönpaluun ajankohdan sopivaksi kokemista. Koulutusvuosien osalta vertailuryhmäksi asetettiin 13–15 vuotta kuudennen ikävuoden jälkeen kouluttautuneet äidit. Koetun taloustilanteen osalta vertailuryhmäksi asetettiin taloustilanteensa epävarmana kokeneet äidit. Malli 1 oli tilastollisesti merkitsevä ($\chi^2(4)=34,24$, $p<.001$) ja selitti 16 % työhönpaluukokemuksesta. Tulokset osoittivat, että lapsen ikä työhön palattaessa sekä äidin yli 15 vuoden koulutus kuudennen ikävuoden jälkeen lisäsivät tilastollisesti merkitsevästi todennäköisyyttä sille, että äiti koki työhönpaluunsa ajankohdan sopivaksi.

Testatun mallin vetosuhteiden (odds ratios) perusteella yhden kuukauden lisäys lapsen iässä äidin työhönpaluun kohdalla kasvatti työhönpaluun sopivaksi kokemisen vetoa eli ”riskiä” 1.06-kertaiseksi. Verrattuna 13–15 vuotta kuudennen ikävuoden jälkeen kouluttautuneisiin, yli 15 vuoden koulutus kasvatti työhönpaluun sopivaksi kokemisen vetoa 4.76-kertaiseksi. Äidin raportoima taloudellinen tilanne ei ollut yhteydessä työhönpaluun ajankohdan kokemiseen sopivaksi.

Lopuksi tarkasteltiin, onko lapsen iän yhteys työhönpaluukokemukseen erilainen riippuen äidin koulutusvuosista tai koetusta taloustilanteesta lisäämällä edelliseen regressiomalliin viimeisenä askelmana ensin lapsen iän ja äidin koulutusvuosien yhteisvaikutusta tarkastelevat yhdysvaikutustermit ja tämän jälkeen toisessa analyysissä lapsen iän ja koetun taloustilanteen yhteisvaikutusta tarkastelevat yhdysvaikutustermit. Tulokset osoittivat, että lapsen iän ja äidin koulutusvuosien yhteisvaikutusta tarkasteleva askel ei ollut tilastollisesti merkitsevä (Malli 2: ($X^2(2)=2,02$; $p=.36$)). Yhteisvaikutusta lapsen iän ja äidin koulutusvuosien välillä ei siis havaittu. Vastaavasti lapsen iän ja koetun taloustilanteen yhteisvaikutusta tarkasteleva vaikutus ei ollut tilastollisesti merkitsevä (Malli 3: ($X^2(1)=0,54$; $p=.81$)). Yhteisvaikutusta iän ja koetun taloustilanteen välillä ei siis havaittu.

Taulukko 3. Lapsen ikä sekä äidin koulutusvuodet ja koettu taloudellinen tilanne työhönpaluukokemuksen (liian aikaisin vs. sopiva) selittäjinä logistisella regressioanalyysillä mallinnettuna (Malli 1)

Selittäjä	β	β Keskivirhe	Wald	Exp(B)	95% luottamusväli Exp(β)	
					Alaraja	Yläraja
Lapsen ikä	0,06**	0,02	7,15	1,06	1,02	1,11
Koulutusvuodet 7–12 v.	1,01†	0,58	3,05	2,73	0,89	8,43
Koulutusvuodet yli 15 v.	1,56***	0,35	19,72	4,76	2,39	9,49
Taloudellinen tilanne: turvattu	0,58	0,37	2,46	1,79	0,86	3,71
Vakiotermi	-1,56**	0,54	8,45	0,21		
Testisuure					χ^2 (df)	R ²
Hosmer-Lemeshow					2,23(8)	
Nagelkerke R ²						0,16
Cox & Snell R ²						0,11
Omnibus test of model coefficients					34,24(4)***	

Huom. † = $p = ,08$, ** = $p < ,01$, *** = $p < ,001$. Koulutusvuosien osalta vertailuryhmänä koulutusvuosien ryhmä "13–15 v. kouluttautuneet." Taloudellisen tilanteen osalta vertailuryhmänä "Epävarma taloustilanne".

Pohdinta

Tämä tutkimus tuotti ajantasaista määrällistä tietoa suomalaisäitien tuoreista työhönpaluun kokemuksista ja ajankohdasta. Tarkastelun kohteena olivat korkeintaan kaksi vuotta sitten työhön palanneiden äitien kokemukset. Lapsen iän ja työhönpaluukokemuksen yhteyden lisäksi tarkasteltavina olivat äidin koulutustaan ja koetun taloustilanteen yhteys työhönpaluukokemukseen sekä se, onko lapsen iän yhteys työhönpaluukokemukseen erilainen riippuen äidin koulutustasosta ja koetusta taloustilanteesta.

Tutkitut äidit olivat siirtyneet työhön nuorimman lapsen ollessa keskimäärin noin vuoden ja kolmen kuukauden ikäinen. Äideistä neljäsosa koki palanneensa työhön omasta ja perheensä näkökulmasta liian aikaisin. Suurin osa tutkituista äideistä siis koki, että oli palanut työhön itselleen ja perheelleen sopivaan aikaan, mikä voi osaltaan rakentaa työhyvinvointia ja työssä tarvittavia voimavaroja (ten Brummelhuis & Bakker 2012). Liian aikaisena työhön paluunsa kokeneet äidit olivat siirtyneet työhön lapsen ollessa keskimäärin vuoden ja yhden kuukauden ikäinen. Sopivana työhön paluun ajankohtaansa pitäneet äidit olivat palanneet työhön lapsen ollessa noin vuoden ja neljän kuukauden ikäinen – joskin tässä ryhmässä oli enemmän

vaihtelua siinä, minkä ikäinen lapsi oli ollut verrattuna paluun liian aikaisin kokeiden ryhmään (kh= 8,13 vs. kh=6,30). Tutkimuksen tulokset ovat linjassa Kelan tutkimuslöydösten (Närvi ym. 2023; Saarikallio-Torp ym. 2023) kanssa, joiden mukaan useimmat vanhemmat pitivät sopivana ikänä kodin ulkopuoliseen hoitoon (varhaiskasvatukseen) siirtymiselle noin 1,5 vuoden ikää – vaikkakaan tässä tutkimuksessa ei voitu ottaa kantaa hoitojärjestelyyn, johon lapsi siirtyi äidin palattua työelämään.

Vähiten kouluttautuneiden (7–12 v koulutusta kuudennen ikävuoden jälkeen) ryhmässä työhönpaluu koettiin liian aikaiseksi silloin, kun se oli tapahtunut ennen lapsen yhden vuoden ikää (n. 11 kk). Muissa koulutusryhmissä (13–15 v ja yli 15 v) liian aikaiseksi koettu työhönpaluu ajankohta sijoittui yli lapsen yhden vuoden iän (n. 1 v 1 kk ja n. 1 v 2 kk). Huomionarvoista oli se, että vähiten koulutusvuosia omaavien ryhmässä *sopivana* pidetty ajankohta (lapsen ikä keskimäärin 1 v 2 kk) oli hyvin lähellä ikää, johon kahdessa muussa koulutusvuosien ryhmässä kytkeytyi äidin kokemus liian aikaisesta työhönpaluusta. Tällä tutkimuksella ei voida ottaa kantaa siihen, mitkä seikat selittävät sitä, että pidempään kouluttautuneiden ryhmissä *sopivampana* työhönpaluu ajankohtana pidettiin lapsen vanhempaa ikää. Tämä havainto kuitenkin poikkeaa muun muassa Kelan (Närvi ym. 2023; Saarikallio-Torp ym. 2023) ja Räsänen (2023) tutkimuksista, joiden mukaan korkeammin koulutetut äidit ovat olleet valmiita laittamaan lapsen kodin ulkopuoliseen hoitoon varhaisemmin kuin matalammin kouluttautuneet.

Millaiset seikat vaikuttivat työhönpaluuun kokemiseen sopivaksi?

Siihen, että vanhempi koki työhönpaluuajankohdansa todennäköisemmin sopivaksi, vaikuttivat niin koulutustausta (enemmän kouluttautuneet) kuin lapsen ikäkin (vanhempi lapsi). Koetulla taloustilanteella ei havaittu yhteyttä kokemukseen työhönpaluuajankohdan sopivuudesta. Näissä tuloksissa piirtynee hoivaihanteen ja kiintymyssuhteen vaikutus työhönpaluuajankohdan sopivuuteen. Lapsen iän vaikutus työhönpaluukokemuksen onnistumiseen voi selittyä kiintymyssuhdeteorialla (Ainsworth 1978; Bowlby 1982), jossa painotetaan pienen lapsen taipumusta hakea lohtua yhdeltä tai useammalta ensisijaiselta hoivaajalta tai pysyvältä aikuiselta pelon, harmistuksen tai muun hankalan olon yhteydessä. Kiintymyssuhde aktivoituu erityisesti stressitilanteissa (Kalland 2007; Sinkkonen 2018), jollaisena ensisijaisesta hoivaajastaan eroon joutuminen pienelle lapselle usein näyttäytyy. Jotta työhön-

paluun ajankohta koetaan sopivaksi itselle ja perheelle, voi taustalla olla ajatus siitä, että vanhempi lapsi on valmiimpi kiinnittymään ensisijaisen hoivaajan (yleensä äidin) lisäksi muihinkin aikuisiin. Mitä vanhempi lapsi on, sitä paremmin hän kykenee aktivoimaan mieleensä muodostuneita kiintymysmalleja, joiden avulla hän pystyy palauttamaan mielikuvan turvaa ja lohtua tuovasta vanhemmasta esimerkiksi erossaolon hetkellä. Jos lapsi taas on iältään kovin nuori pääasiallisen hoivaajan siirtyessä työhön, voi tämä ilmetä haastavina ero- ja jälleennäkemistilanteina vanhemman lähtiessä tai palatessa töistä: erossaoloaikana koettu stressi purkautuu, mikä luonnollisesti voi vaikuttaa vanhemman kokemukseen työhönpaluun onnistumisesta. Lapsen (vanhempi) ikä voi näkyä myös äitien kokemuksissa työhönpaluun onnistumisesta myönteisenä – vanhempi on voinut luottaa lapsensa pärjäävän toisen aikuisen hoivassa ilman häntä, koska lapselle on muodostunut turvallinen sisäinen malli lohtua ja turvaa tuovasta aikuisesta (Kalland 2007). Tällöin vanhemman ei työhön palatessaan ole tarvinnut kokea syyllisyyttä siitä, että ei itse ole lapsen saatavilla turvan lähteenä.

Oleellinen kysymys on myös, millaisen hoivan piiriin lapsi siirtyy äidin palatessa työhön. Kokemukset työhönpaluuajankohdan sopivuudesta itselle ja perheelle voivat vaihdella sen mukaan, siirtyykö lapsi esimerkiksi toisen vanhemman hoivattavaksi vai varhaiskasvatukseen piiriin. Varhaiskasvatukseen siirtyminen voi aktivoida työhönpalaavassa vanhemmassa pohdinnat lapsen valmiuksista aloittaa kodin ulkopuolisessa hoidossa vieraiden aikuisten kanssa.

Äidin koulutusvuodet lisäsivät todennäköisyyttä kokea työhönpaluun ajankohta sopivaksi: enemmän kouluttautuneet pitivät todennäköisemmin työhönpaluuajan-kohtaansa sopivana itselleen ja perheelleen verrattuna vähemmän kouluttautuneisiin. Koulutusvuodet vaikuttivat siis äidin kokemukseen työhönpaluuajankohdasta sopivuudesta. Ne eivät kuitenkaan vaikuttaneet siihen, miten lapsen ikä vaikutti kokemukseen, sillä yhdysvaikutusta lapsen iän ja äidin koulutusvuosien välillä ei havaittu. Koulutusvuosien vaikutus äidin kokemukseen työhönpaluunsa sopivuudesta voi selittyä monella tekijällä. Toisaalta on tiedossa, että korkeammin koulutetuilla on usein vakaampi työmarkkina-asema (Räsänen 2023), joten korkeakoulutetulla äidillä voi olla enemmän valinnanvaraa työhönpaluuajankohdasta suhteen, myös taloudellisesta näkökulmasta. Äitien kotihoidontukijaksojen käyttö on kuitenkin edelleen yleistä (Kinnunen ym. 2024), ja myös monet työmarkkinoille hyvin kiinnittyneet äidit perustelevat kotihoidontukijaksojen käyttöä lapsen hoivaan liittyvillä ihanteilla, etenkin halulla viettää aikaa lapsen kanssa (Kinnunen ym. 2024;

Närvi ym. 2023). Enemmän kouluttautuneilla voi olla myös enemmän tietoa kiintymyssuhteen merkityksestä lapsen varhaiskehitykselle, mikä voi lisätä halua viettää pidempään aikaa lapsen kanssa kotona. Pikkuvauva-aika voidaan nähdä ainutkertaisena ajanjaksona, eikä siitä haluta jäädä paitsi, jos valinnanvaraa on.

Millaisin keinoin voidaan tämän tutkimuksen tulosten valossa tukea onnistunutta työhönpaluu? Työhönpaluuajankohdan kokemiseen sopivaksi vaikuttivat lapsen ikä ja äidin koulutus. Kiintymyssuhdeteoriaan (Ainsworth 1978; Bowlby 1982) nojaten voidaan ajatella, että kun vanhempi uskoo lapsen pärjäävän työpäivänsä ajan ilman häntä, työhönpaluuun ajankohta koetaan todennäköisemmin sopivaksi. Kotihoidontuki on lastenhoidon etuus, joka mahdollistaa lapsen hoitamisen kotona pidempään. Vaikka kotihoidontuki on suosittu naisten käyttämä etuus (Närvi 2014), sen pitkityneellä käytöllä on omat seurauksensa muun muassa naisten työmarkkina-asemalle ja eläkekertymälle (Hiilamo & Kangas 2009; Morosow & Jalovaara 2019; Peutere ym. 2014; Sipilä ym. 2012). Kotihoidontuki on myös sen verran pieni suhteessa kasva-neisiin elinkustannuksiin (SVT 2023d), että toimeentulon näkökulmasta työhönpaluuajankohtaa ei välttämättä voi valita optimaalisesti sopivaksi itselle ja omalle perheelle. Tällöin monen realiteettina on työhönpaluu. Myös Kelan tutkimuksissa (Kinnunen ym. 2024) taloudelliset syyt on mainittu yleisimpänä perusteena äitien nopeammille työhön paluuaikaeille. Onnistunutta työn ja perhe-elämän yhdistämistä voisivatkin tukea erilaiset osittaisen työajan ja hoitovapaan ratkaisut (esim. joustava hoitoraha), joiden avulla olisi mahdollista palata työelämään kevennetysti ja samalla hoitaa lasta kotona. Paluu työelämään lapsen syntymän jälkeen on tärkeä nivelkohta, jossa onnistuneilla toimilla voidaan rakentaa työntekijän voimavaroja: onnistuneeksi koettu työhönpaluu voi lisätä vanhemman kokemusta pystyvyydestä eri elämän osa-alueiden yhdistämisessä ja näin tukea työssäjaksamista, kun taas työhönpaluuseen liittyvät haasteet tai kokemus työhönpaluuun epäonnistumisesta voivat heijastua negatiivisesti työssäjaksamiseen.

Vahvuudet, heikkoudet ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen arvioinnissa on hyvä huomioida tietyt vahvuudet ja heikkoudet, jotka liittyvät muun muassa aineistoon sekä tutkimuksen toteutustapaan. Erityisesti vahvuutena voidaan pitää tutkimushankkeessa kerättyä laajaa suomalaisvanhempien aineistoa, joka huomioi laajasti vanhempien erilaisia taustatekijöitä, kuten koulutusasteen ja taloustilanteen.

Tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että yhden vanhemman perheet olivat tutkimuksessa aliedustettuina (3,8 % otoksessa vs. 24 % väestötasolla). Lisäksi otos kuvasi lähinnä koetulta taloustilanteeltaan hyväosaisia sekä suhteellisen paljon kouluttautuneita äitejä (79,2 % oli kouluttautunut yli 15 vuotta kuudennen ikävuoden jälkeen). Tästä ei kuitenkaan voida vetää sellaista johtopäätöstä, että kyseessä olisi *korkeakoulutettujen* aineisto, sillä kansainvälisen konsortion protokollan mukaisesti koulutusmuuttuja oli laadittu kartoittamaan vastaajan käymät kouluvuodet kaikkiaan eli siten, että tarkkaa koulutusastetta (esim. toinen aste, ylempi korkea-kouluaste) ei voitu saada selville. Jatkossa olisi tärkeää tarkastella taloudellisesti heikompiosaisia ja eri koulutusasteen suorittaneita vanhempia sekä myös isien kokemuksia, sillä aina lapsen pääasiallinen hoivaaja ei ole äiti. Vaikka aineistonkeruuvaiheessa pyrittiin tavoittamaan laajasti tutkimuksen kohderyhmä tiedottamalla tutkimuksesta muun muassa Keski-Suomen hyvinvointialueen perhepalveluissa ja erilaisten perhejärjestöjen kautta, koskevat tätä tutkimusta verkkokyselyillä kerättyihin aineistoihin liittyvät haasteet: muun muassa se, että vastaajien henkällisyyttä ei ole voitu varmistaa.

Tilastollisten analyysien näkökulmasta työhön paluunsa liian myöhäiseksi kokeneita oli otoksessa liian vähän luotettavien analyysien tekemiseksi. Toisaalta tämä voi kertoa myös siitä, että suomalaisäideistä vain harva kokee valitsemansa työhönpaluuajankohdan liian myöhäiseksi. Lisäksi osa muuttujista (koettu taloustilanne, perhetyyppi) arvioitiin tutkimukseen vastaamisen hetkellä eikä työhön siirtymisen aikaan. Tämä voi vaikuttaa tuloksiin etenkin arvioitaessa taloustilanteen vaikutusta työhönpaluusiirtymään. Tutkimuksen taustatekijät keskittyivät perhetilannetta kuvaaviin tekijöihin; työelämään liittyviä tekijöitä (esim. ammattiasema, työaika-muoto, työsuhteen laatu jne.) ei ollut mukana. Työelämätilanteen huomioivia taustatekijöitä olisi syytä painottaa tulevilla tutkimuksilla, joissa tarkastellaan vanhempien työhönpaluun kokemuksia perhevapaiden jälkeen.

Tässä tutkimuksessa käytettiin vanhempien koulutustaustaa sekä koettua taloustilannetta ryhmittelevinä muuttujina. Nämä ja muut mahdolliset taustatekijät sekä erilaiset voimavara- ja kuormitustekijät tulisi huomioida jatkossa tarkemmin vanhemman työhönpaluun kokemuksia kartoitettaessa, mikä onkin kiistaton tästä tutkimuksesta kumpuava jatkotutkimuksen kohde. Lisätietoa kaivataan myös perhevapaauudistuksen mahdollisesta vaikutuksesta työhönpaluun ajankohtaan ja kokemukseen sen onnistumisesta sekä muun muassa taustasyistä siihen, mikä on vaikuttanut vanhempien kokemukseen liian aikaisesta työhönpaluusta. Tässä tut-

kimuksessa ei pystytty huomioimaan sitä, millaisen hoivan piiriin lapsi siirtyi äidin palattua työelämäänsä. Lapsen hoidon tyyppi ja sen merkitys työhönpaluuonnistumisen kokemuksissa tulisikin ottaa huomioon aiheen jatkotutkimuksissa etenkin kiintymyssuhdeteoriaan nojaten. Tämän voi ajatella vaikuttavan työhönpaluu- kokemuksen etenkin silloin, mitä pienempi lapsi on pääasiallisen hoivaajan siir- tyessä työelämäänsä. Tulevissa tutkimuksissa olisikin mielenkiintoista tarkastella sitä, vaikuttaako toisen vanhemman perhevapaa pääasiallisen hoivaajan työhön- paluukokemukseen tai onko sillä yhdysvaikutusta.

Tutkimus tuottaa tiettävästi ensimmäistä kertaa tietoa suomalaisäitien työhön- paluujankohdasta sekä heidän kokemuksistaan 2020-luvulla. Tämä on erityisen tärkeää aikana, jolloin suomalaisvanhemmat, eritoten äidit, lukeutuvat maailman uupuneimpien joukkoon (Roskam ym. 2021), minkä valossa on oletettavaa, että osa vanhemmista ei palaa parhain voimavaroin tai täydellä työkyvyllä työelämäänsä. Tämä tutkimus antaa tarvittavan alkusysäyksen työn ja perheen yhteensovittamisen ja voimavarojen teemojen (ten Brummelhuis & Bakker 2012) kytkemiselle vanhemman työhönpaluuonnistumisen tutkimukseen. Vaikka tutkimuksen määrällinen lähes- tymistapa ei piirräkään ilmiöstä kaiken kattavaa kuvaa, on se tarpeellinen kimmoke näiden ilmiöiden jatkotutkimukselle myös laadullisella otteella.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksen löydökset herättävät pohtimaan niitä mekanismeja, joilla vanhemman yksilöllinen kokemus työhönpaluuista muodostuu onnistuneeksi tai epäonnistuneeksi. Vanhemman palatessa perhevapaalta työhön ei voida sivuuttaa hänen suhdettaan lapseen eikä sen merkitystä työhönpaluu- kokemuksen. Tämä tutkimus avaa mahdollisuuden tarkastella kiintymyssuhteen merkitystä onnistu- neelle työhönpalulle sekä työn ja perhe-elämän yhdistämiselle, koska tiedetään, että hoivaihanteet ja halu pitää lapsi pitkään kotona vaikuttavat merkittävästi muun muassa äitien kotihoidontukijaksojen käyttöön (Närvi ym. 2023). Kun vanhempi kokee siirtymän oikein ajoitetuksi, tällä voi olla myönteisiä heijastevaikutuksia työelämäänsä esimerkiksi siten, että vanhempi kokee pystyvänsä panostamaan työhönsä täysipainoisemmin, kun voi luottaa lapsen pärjäävän ilman häntä työpäivänsä ajan. Vanhemman luottamus siihen, että lapsi pärjää toisen hoivassa ilman häntä, voi siis vapauttaa voimavaroja, joita suunnata työhön.

Hoivaihanteiden lisäksi myös työhön liittyvät piirteet voivat selittää sitä, millai- seksi työhönpaluu perhevapaan jälkeen koetaan. Joissain tutkimuksissa on esimer- kiksi havaittu, että niillä äideillä, joilla oli työsuhte tai yritystoimintaa ennen van-

hempainvapaalle jäämistä, syyt kotihoidontuen jaksojen käyttöön erosivat niistä, joilla näin ei ollut: työssä tai yrittäjinä ennen lapsen syntymää olleet ilmoittivat syyksi kotihoidontuen käyttöön muita useammin työhön liittyviä seikkoja, esimerkiksi halun saada taukoa työstä tai työelämän kiivaan tahdin (Närvi ym. 2023). Näihin erilaisiin työelämän ”työntötekijöihin” on haettava ratkaisuja, mikäli uuden perhevapaauudistuksen täysi potentiaali halutaan ottaa käyttöön molempien vanhempien työelämäosallistumisen edistämiseksi.

Työ ja perhe-elämä kytkeytyvät monesti erottamattomasti toisiinsa, ja tukemalla niiden mahdollisimman sujuvaa yhteensovittamista tehdään iso palvelus niin yksittäiselle työntekijälle, perheelle kuin työorganisaatiollekin (ten Brummelhuis & Bakker 2012). Miten mahdollistaa sujuva työn ja perheen yhdistäminen myös niin sanotuissa matalamman koulutustason ammateissa, joissa työn joustot ovat rajalliset? Entä miten työpaikoilla tuetaan äitiä, joka haluaakin palata työhön ”tavanomaista varhaisemmin” (esim. imetysmyönteisyys) tai toisaalta isää, joka haluaakin käyttää suuren osan perhevapaista? Mikäli halutaan tasapuolistaa sekä hoivavastuuta että työelämäosallistumista perheen molempien vanhempien välillä, on ensisijaisen tärkeää huomioida myös vanhempien omat kokemukset työhönpaluunsa onnistumisesta ja ajankohdan sopivuudesta itselle ja perheelleen – yrittäen löytää vastauksia edellä mainittuihin kysymyksiin. Onnistunut työhönpaluu on sekä perhe-elämän että työelämän etu.

Kirjoittajat

Elina Auvinen

PsT, apurahatutkija, Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos
sähköposti: elina.m.auvinen@gmail.com

Matilda Sorkkila

FT, dosentti, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto, psykologian osasto
sähköposti: matilda.sorkkila@helsinki.fi

Kaisa Aunola

PsT, professori (kehityspsykologia), Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos
sähköposti: kaisa.aunola@jyu.fi

Kirjoittajien kontribuutiot

Elina Auvinen on toiminut artikkelin pääkirjoittajana ja ollut vastuussa kysymyksenasettelusta sekä aineiston analysoinnista. Matilda Sorkkila ja Kaisa Aunola ovat vastanneet aineistonkeruusta VoiKu-tutkimushankkeessa sekä osallistuneet artikkelitekstin työstämiseen. Lisäksi Kaisa Aunola on vastannut aineiston hallinnasta ja osallistunut tilastollisten analyysien suunnitteluun.

Kiitokset

Haluamme kiittää lämpimästi kaikkia kyselyyn vastanneita vanhempia. Lisäksi artikkelin pääkirjoittaja kiittää yliopistonlehtori, PsT Johanna Rantasta arvokkaasta ajatustenvaihdosta.

Rahoituslähteet ja sidonnaisuudet

Käsikirjoituksen kirjoittamista on rahoittanut Työsuojelurahasto (hankenumero 240006) osana Elina Auvisen post doc -tutkimusta. Tutkimus on osa Vanhemmuuden voimavarat ja kuormitustekijät (VoiKu) -tutkimushanketta (<https://www.jyu.fi/fi/hankkeet/voiku-2018-2024>).

Kirjallisuus

Ainsworth, M. D. S. (1978) The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral And Brain Sciences* 1 (3), 436–438.

Bowlby, J. (1982) *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment* (2. painos). New York: Basic Books.

Cassidy, J. (2016) The nature of the child's ties. Teoksessa J. Cassidy & P. R. Shaver (toim.) *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*. 3. painos. The Guilford Press, 3–22.

- Fonagy, P.** (2001) Attachment theory and psychoanalysis. New York: Other Press.
- Hiilamo, H. & Kangas, O.** (2009) Trap for women or freedom to choose? The struggle over cash for child care schemes in Finland and Sweden. *Journal of Social Policy* 38 (3), 457–475. <https://doi.org/10.1017/S0047279409003067>
- Hobfoll, S. E.** (2011a) Conservation of resource caravans and engaged settings. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 84 (1), 116–122. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.2010.02016.x>
- Hobfoll, S. E.** (2011b) Conservation of resources theory: Its implication for stress, health, and resilience. Teoksessa *The Oxford handbook of stress, health, and coping*. Oxford: Oxford University Press, 127–147.
- Hobfoll, S.** (2014) Resource caravans and resource caravan passageways: A new paradigm for trauma responding. *Intervention* 12 (4), 21–32.
- IBM** (2021) IBM SPSS Statistics for Windows, Versio 28.0. Armonk, NY: IBM Corp.
- Kalland, M.** (2007) Lapsen tunne-elämän kehitys. Teoksessa M. Schulman, M. Kalland, A.-M. Leiman & P. Siltala (toim.) *Lastenpsykoterapia ja sen vuorovaikutukselliset ulottuvuudet*. Helsinki: Therapie-säätiö, 60–79.
- Kinnunen, A., Lammi-Taskula, J., Miettinen, A., Närvi, J. & Saarikallio-Torp, M.** (toim.) (2024) *Perhevapaat ja työn ja perheen yhteensovittaminen muuttuvassa työelämässä*. Helsinki: Kela. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-284-192-6>
- Kosonen, T.** (2014) To work or not to work? The effect of childcare subsidies on the labour supply of parents. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy* 14 (3), 817–848. <https://hdl.handle.net/10419/69566>
- Miettinen, A. & Saarikallio-Torp, M.** (2023) Äitien kotihoidon tukijaksot lyhentyneet – väestöryhmittäiset erot yhä suuria. *Yhteiskuntapolitiikka* 88 (2), 168–175. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041937705>
- Morosow, K. & Jalovaara, M.** (2019) Disadvantaging parents? Effects of long family leaves on single and partnered mothers' labour market outcomes in Finland. *Stockholm Research Reports in Demography* no 2019:20.
- Mäkelä, J. & Salo, S.** (2011) Theraplay – interactive therapy between parent and child in juvenile mental problems. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 127 (4), 327–334.
- Närvi, J.** (2014) Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (5), 543–552. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014110345996>

- Närvi, J., Kinnunen, A., Lammi-Taskula, J., Miettinen, A. & Saarikallio-Torp, M. (2023) Äitien kotihoidon tuen käytössä näkyvät niin työtilanne kuin hoivaihanteet: Perhevapaakyselyn 2022 tuloksia. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-033-0>
- Peutere, L., Haataja, A., Vaahtera, J., Kivimäki, M., Pentti, J. & Virtanen, P. (2014) Heikentääkö kotihoidon tuen kuntalisä äitien kiinnittymistä työelämään? Yhteiskuntapolitiikka 79 (3), 291–305. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061829343>
- Puura, K. & Tamminen, T. (2016) Pikkulapsipsykiatria– ei tarua vaan todellisuutta. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 132 (10), 951–959.
- Roskam, I., Aguiar, J., Akgun, E., Arikan, G., Artavia, M., Avalosse, H., Aunola, K., Bader, M., Bahati, C., Barham, E. J., Besson, E., Beyers, W., Boujut, E., Brianda, M. E., Brytek-Matera, A., Carbonneau, N., César, F., Chen, B., Dorard, G., ... Mikolajczak, M. (2021) Parental burnout around the globe: A 42-country study. *Affective Science* 2 (1), 58–79.
- Räsänen, T. (2023) Empirical studies on family economics. Helsinki: The Social Insurance Institution of Finland, Studies in social security and health.
- Saarikallio-Torp, M., Miettinen, A., Valkama, V., Hyvärinen, S. & Heinonen, H. M. (2023) Äitien ja isien näkemyksiä perhevapaiden uudistamisesta: Tuloksia Kelan Äitiyspakkaus- ja perhevapaakyselystä. Helsinki: Kela. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20230823103796>
- Sinkkonen, J. (2018) Kiintymyssuhteet elämänkaaressa. Helsinki: Duodecim.
- Sipilä, J., Rantalaiho, M., Repo, K. & Rissanen, T. (2012) Kitkerän ristiriitaista perhepolitiikkaa. Teoksessa J. Sipilä, M. Rantalaiho, K. Repo & T. Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 7–23.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022) Perhevapaauudistus astuu voimaan elokuussa 2022. <https://stm.fi/-/perhevapaauudistus-astuu-voimaan-elokuussa-2022> (luettu 4.5.2024)
- SVT (2023a) Suomen virallinen tilasto. Työvoimatutkimus. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/tyti>
- SVT (2023b) Suomen virallinen tilasto. Perheet. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/perh> (luettu 12.12.2024)

- SVT (2023c)** Suomen virallinen tilasto. Väestön koulutusrakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/vkour> (luettu 12.12.2024)
- SVT (2023d)** Suomen virallinen tilasto. Kansainvälinen hintavertailu. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/kvhv> (luettu 12.12.2024)
- ten Brummelhuis, L. L. & Bakker, A. B. (2012)** A resource perspective on the work–home interface: The work–home resources model. *American Psychologist* 67 (7), 545–556. <https://doi.org/10.1037/a0027974>

Elina Auvinen, Matilda Sorkkila & Kaisa Aunola

Finnish mothers returning to work after the birth of their youngest child: The child's age, the mother's years of education, and the financial situation as explanatory factors

The study explored Finnish mothers' experiences of returning to work (RTW) after the birth of their youngest child. It examined how the timing of the return is perceived and how factors such as the child's age, maternal education, and the financial situation influence this experience. Based on attachment theory, a mother's RTW can be a stressful transition for the child, potentially affecting the mother's experience as well. The data included 312 mothers who returned to work within two years of childbirth. Logistic regression analysis was used to examine associations between RTW experiences and the child's age, maternal education, and the perceived financial situation. On average, mothers returned to work when their child was 1 year and 3 months old. Most (72.8%) found the timing appropriate, while 25.6% felt it was too early – these mothers returned when their child was around 1 year and 1 month. Higher education and older child age at return were linked to more positive RTW experiences. The findings underscore the importance of supportive family leave policies and family-friendly work practices.

Keywords: work-family interface, working life, parenting, family leave reform